

Dr hab. Urszula Cierniak, prof. UJD
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie
Wydział Filologiczno-Historyczny
Instytut Filologii Obcych

Częstochowa 09.10.2018

Recenzja
rozprawy doktorskiej Pani mgr Julity Biniewskiej
Kulturowa tożsamość emigranta rosyjskiego.
Memuarystyka młodego pokolenia pierwszej fali (wydruk komputerowy 310 ss.)

Praca doktorska p. Julity Biniewskiej, napisana pod kierunkiem Profesor Katarzyny Dudy podejmuje niełatwy temat wymagający dużej erudycji oraz bardzo dobrej orientacji w rosyjskiej emigrantologii – kierunku badań, nakreślonym przez prof. Lucjana Suchanka na XII Międzynarodowym Kongresie Słowistów w 1998 roku w Krakowie. Doktorantka, wywodząca się naukowo z krakowskiej szkoły badaczy literatury i kultury rosyjskiej, osią swoich badań uczyniła tożsamość kulturową paryskiego środowiska porewolucyjnych emigrantów rosyjskich urodzonych w latach 1901-1908, pojmując ją jako „odniesienie się człowieka wobec doświadczenia świata i innych ludzi” (s. 145), wyodrębnianie się z masy (emigracyjnej) i konstruowanie własnej wizji człowieka opartej na kształtowanych przez lata tradycjach, przekonaniach, ale także na symbolach kulturowych.

W stosunku do badanej grupy twórców pojawiła się, rozpropagowana przez Władimira Warszawskiego, nazwa „niezauważone pokolenie”, która koresponduje ze stosowanym w okresie międzywojennym w Stanach Zjednoczonych w odniesieniu do osób dojrzewających życiowo i artystycznie w czasie pierwszej wojny światowej, określeniem „stracone pokolenie” (lost generation). Także Francja miała pochodzącą z tych samych czasów „generację ognia” (Génération du Feu), a nieco później Polska doczekała się swojego „pokolenia Kolumbów” – twórców urodzonych jednak już w latach dwudziestych XX wieku. Wspólnym mianownikiem tych grup był rozłam między nimi i pokoleniem ich ojców, kontestowanie dotychczasowych ideałów i wartości, przewartościowywanie ich w obliczu przeżywanej wojennej i kulturowej zawieruchy oraz dokonywanie rozrachunku ideowego z przeszłością. Jednakże w przeciwieństwie do zachodnich rówieśników młodzi Rosjanie swoje problemy przeżywali poza własną ojczyzną, otoczeni ludźmi mówiącymi obcym dla nich językiem. Pograżeni w obcej kulturze, w sytuacji przymusowego wygnania i często bardzo

zagubieni, odbywali trudniejszą niż ich zachodni koledzy drogę w poszukiwaniu własnego miejsca w życiu oraz sposobów samorealizacji twórczej.

Autorka podzieliła swoją pracę na *Wstęp*, siedem rozdziałów, *Zakończenie*, *Bibliografię* oraz streszczenie pracy w języku angielskim.

Wstęp przynosi niezbędną wiedzę na temat emigrantologii, jej rozwoju i głównych ośrodków badawczych. Bardzo precyzyjnie określono przedmiot badań rozprawy, zakres czasowy analizowanych problemów i utworów literackich (1919-1939) oraz obszar geograficzno-kulturowy, z którego pochodzą badane teksty (Paryż). Z uwagi na interdyscyplinarny charakter pracy, Doktorantka zdecydowała się na wykorzystanie wielu metod badawczych równocześnie, odwołując się m.in. do metody biograficznej, literacko - kulturowej, historycznej, socjologicznej, komparatystycznej, z którymi w toku pracy radzi sobie znakomicie, wspierając swoje spostrzeżenia celnie dobranymi teoriami z zakresu antropologii i teorii kultury w tym Arnolda van Geneppa, Stefana Czarnowskiego czy też Margaret Mead. Szkoda, że w części wprowadzającej nie ma wyraźnie nakreślonego stanu badań nad podejmowaną w pracy problematyką, a jedynie pojawia się odesłanie do opracowań zawartych w bibliografii.

Najobszerniejsza część rozprawy, licząca ponad 70 stron, zatytułowana *Ujęcia teoretyczne* przynosi opis stosowanych w pracy terminów, w tym tytułowej „tożsamości”. Autorka decyduje się na krótki ekskurs historyczny, przypominając w kontekście podejmowanego tematu spory o miejsce Rosji w Europie toczące się w środowiskach słowianofilów i okcydentalistów, „rosyjski dylemat tożsamościowy, przed jakim stawała Rosja w konfrontacji z Zachodem” (s.29), teorie Mikołaja Danilewskiego, Konstantego Leontjewa, Mikołaja Bierdiajewa, a także euroazjanistów (zwanych w pracy euroazjatami). Zestawia też rosyjski dyskurs o tożsamości z europejską samoidentyfikacją kulturową, by w ten sposób ukazać złożoność uwarunkowań kształtujących świadomość młodego rosyjskiego emigranta wkraczającego w świat Zachodu. *Ujęcie teoretyczne* zawiera podział środowiska twórczego emigracji pierwszej fali na trzy pokolenia i ich charakterystykę. Osobne miejsce zajmują tu opisy sporu młodych i starych emigrantów, upodobań estetycznych (awangarda, futurizm, dadaizm) i politycznych (faszyści) młodej generacji, prezentacja rosyjskich grup i stowarzyszeń literackich („Gatarapak”, „Pałata poetow”, „Czerez”, „Cech Poetow”, „Sojuz młodych poetow i pisatelej”, „Perekriostok”), a także periodyków emigracyjnych („Nowyj dom”, „Dni” „Zwieno”). Pojawiają się nazwiska Knuta, Mamczenko, Andriejewa, Terapiano,

Słonima,. Jest też mowa o roli mentorów artystycznych młodych twórców - Szarszuna, Siergieja Romowa, Walentina Parnacha.

Ujęcie teoretyczne zamyka analiza specyfiki gatunkowej autobiografii, memuarów i dzienników, które Doktorantka, niezależnie od przytaczanych teorii literaturoznawczych i kulturoznawczych, postrzega jako źródła dające „obraz tożsamości człowieka, pokolenia, społeczności, wizję środowiska, wydarzeń w formie osobistych wyznań emigrantów” (s. 66). Są w tym miejscu także informacje o rosyjskim piśmiennictwie i literaturze autobiograficznej wraz z historycznymi przykładami. Moim zdaniem, nie są one jednak wybrane najbardziej reprezentatywnie. Na pewno nie potraktowałabym *Dziennika pisarza* Fiodora Dostojewskiego jako utworu *stricto* autobiograficznego. Zabrakło mi też wśród dziewiętnastowiecznych autobiografii pozycji bardzo istotnej z punktu widzenia historii tożsamości kulturowej rosyjskiego emigranta, słynnego utworu Władimira Piecznerina *Usprawiedliwienie mojego życia (Apologia pro vita mea)*. Na pewno natomiast Mgr Biniewska bardzo dobrze czuje się i porusza wśród nowych, dwudziestowiecznych rosyjskich autobiografii.

Doktorantka z ogromnej grupy tekstów emigracji pierwszej fali wybrała sześć utworów, które wraz z bogatymi życiorysami ich autorów posłużyły jej za „studia przypadku” ilustrujące najważniejsze zjawiska związane z tożsamością kulturową młodych pisarzy emigracyjnych. Wśród nich są: *Niezauważone pokolenie* Władimira Warszawskiego - (1906-1978), *Nocne drogi* Gajto Gazdanowa (1903-1971), *Dzienniki* Borysa Popławskiego (1903-1935), *Pola Elizejskie. Księga pamięci* Wasilija Janowskiego (1906-1989), *Podkreślenie moje* Niny Berberowej (1901-1993) oraz *Dziennik i listy z więzienia (1941-1942)* Borysa Vildé (1908-1942). Autorka nie pominęła także tekstów pobocznych tych autorów, zarówno ego-dokumentalnych (listy), jak i mających charakter wzmianek, artykułów prasowych, ale także utworów literatury pięknej. Tak podjęte zadanie wymagało wielkiego odczytania w literaturze zarówno podmiotu, jak i przedmiotu. Autorce bardzo sprawnie udało się skoncentrować na sprawach merytorycznie najistotniejszych, nie uległa pokusie zagłębiania się w tematy poboczne, zachowując dużą dyscyplinę narracyjną. To wielka sztuka w sytuacji, gdy ma się do czynienia z tak różnorodnym materiałem. Jej opanowanie świadczy bez wątpienia o doskonałej orientacji Mgr Biniewskiej w badanej tematyce i ważnej dla naukowca umiejętności oddzielania spraw pierwszorzędnych od drugoplanowych.

W rozdziale *Polityczne, religijne i artystyczne drogi życiowe młodego pokolenia. Studium przypadku Władimira Warszawskiego* Autorka rozprawy świetnie spleta losy emigracji przedstawione w książce *Niezauważone pokolenie* z życiem, twórczością i

egzystencjalnymi dylematami samego Warszawskiego. Poczucie „zbędności”, trudne zdobywanie środków na własne utrzymanie, poszukiwanie rekompensaty ze nieudaną młodością, walka w armii francuskiej, udział w II wojnie światowej, uwięzienie w obozie, szczęśliwie zakończone uwolnieniem, kładą się głębokim cieniem na dokonaną przez Warszawskiego ocenę francuskiej rzeczywistości jego rówieśników. Mgr Biniewska podąża śladem myśli Warszawskiego ukazując tych, którzy, jak mówi sam pisarz: „marzyli, by na obczyźnie służyć rosyjskiej idei” (Warszawski, s. 17). Nasycenie (a nawet przesylenie) tego i innych tekstów Warszawskiego informacjami o tendencjach i nurtach literackich, kulturalnych, politycznych oraz religijnych panujących na emigracji stanowi realną trudność dla badacza, chcącego dać możliwie najszerszy i najgłębszy ogląd relacjonowanych przez tego autora spraw, a jednocześnie nie popaść w całkowitą od niego zależność i pokusę przekazywania informacji z książki *in extenso*. Mgr Biniewska radzi sobie z tym znakomicie, wybierając te elementy z utworu Warszawskiego, które najlepiej ilustrują jej tezy dotyczące charakteru tożsamości kulturowej analizowanego pokolenia. Mówi też o powrocie do wartości narodowych i religijnych (prawosławia). Utwór Warszawskiego „ocala” całe rzesze twórców młodego pokolenia emigracji, jest jednak, jak zauważa Doktorantka, przepełniony „nastrojem strachu egzystencjalnego, wpisanego także w naturę człowieka (s. 98). Nastrój ten, jak się wydaje, bardzo silnie rzutuje na spojrzenie Pani Magister na rzeczywistość emigracyjną i wydaje się, że chwilami ona sama zaczyna się poddawać wizji bardziej pesymistycznej niż optymistycznej.

Nostalgia, tęsknota, cierpienie człowieka, poczucie upływającego czasu, doświadczenie wojny – to czynniki wpływające na tożsamość kulturową Gajto Gazdanowa, który stał się obiektem badań Doktorantki w rozdziale *W poszukiwaniu istoty człowieczeństwa. Studium przypadku Gajto Gazdanowa*. Mgr Biniewska ukazuje tego pisarza w różnych jego wcieleniach – pomywacza, robotnika w fabryce, taksówkarza, redaktora Radia Swoboda, masona, rzutujących, zdaniem Badaczki, na jego pisarstwo, a co za tym idzie tożsamość. Niezależnie od wykonywanych prac, Gazdanow pozostaje twórcą wnikliwie rejestrującym wrażenia z własnych obserwacji na *Nocnych Drogach*, odrzucającym kategorycznie zepsucie moralne, buntującym się przeciwko upodleniu człowieka, wyznającym zasadę, że bardziej warto „być” niż „mieć”. Refleksja zawarta w utworach autobiograficznych Gazdanowa (*Nocne drogi, Wieczór u Claire*) skłania doktorantkę do przeprowadzenia udanej paraleli między doświadczeniem egzystencjalnym tego autora i filozoficznymi rozważaniami Jaspersa, Heideggera, Kierkegaarda i Gabriela Marcela. Mgr

Biniewska zauważa cechy egzystencjalizmu zarówno u samego Gazdanowa, jak i u Popławskiego oraz Janowskiego. Wszechobecne w twórczości pisarza smutek, melancholia, udręka, potrzeba litości, współczucia, żalu czy przebaczenia są, zdaniem Doktorantki, czynnikami konstytuującymi tożsamość i estetykę pisarską zarówno samego Gazdanowa, jak i całego pokolenia młodych emigrantów. Mgr Biniewska widzi także w tym pisarzu człowieka o duszy podróżnika, obserwatora, ale także odkrywcy, szukającego odpowiedzi „na pytanie, kim jest istota ludzka i w czym zawiera się jej sens życia” (s. 132). Gazdanow jest dla Doktorantki twórcą głębokim, uznającym pracę za cnotę, nie zaś jak Francuzi, jako źródło zarobku (s. 138), widzącym kontrast między naturą uduchowionego Rosjanina i praktyczną naturą człowieka Zachodu. Rozdział poświęcony Gajto Gazdanowowi jest najobszerniejszym „studium przypadku” w ocenianej rozprawie.

Zupełnie odmienną postacią niż Gazdanow jest obiekt badań rozdziału IV rozprawy zatytułowanego „*Zaprojektowana*” tożsamość kulturowa. *Studium przypadku Borysa Popławskiego*. W tej części pracy Pani Magister poddaje analizie przede wszystkim *Dzienniki Popławskiego*, zaznaczając, że są one tekstem niezwykle egocentrycznym, co czyni z nich bardzo interesujący materiał badawczy (s. 146). Doktorantka nie pomija również innych utworów Borysa Popławskiego, wykazując znakomitą w nich orientację. Jak sugeruje już tytuł rozdziału, Popławski to człowiek skłonny do autokreacji. Ten syn muzyków, wiele podróżujący po świecie, żyjący wśród swoich bliskich, ale mający z nimi złe relacje, niechętny pracy zarobkowej, bardzo biegle władający francuskim, traktujący emigrację jako wyzwolenie od wcześniejszego życia miał, zdaniem Autorki rozprawy, autentyczną potrzebę stworzenia sobie w emigracyjnych nowych warunkach nowej tożsamości. Przyjął pozę biednego, bezrobotnego pisarza outsidera, stał się „poetą przeklętym” (s. 156), wrażliwcem żyjącym sztuką, poświęcającym się pisarstwu, malarstwu, spotkaniom artystycznym, ale także siłaczem nie wzbraniającym się przed trudnymi zajęciami sportowymi – boksem i podnoszeniem ciężarów. Jego religijną tożsamość na obczyźnie konstituowała piorunująca mieszanka wyznaniowa: prawosławie, gnostycyzm, antropozofia, ezoteryzm, okultyzm, teozofia, wpływ Ojców Kościoła i filozofia Nietzsche. Magister Biniewska widzi w nim człowieka o dwoistej tożsamości (s. 174) i skrupulatnie popiera swoją tezę przekonującymi przykładami. Kwalifikuje go do tej grupy emigrantów, która cierpi na „poczucie beznadziejności, brak woli, cynizm i paraliż duchowy” (s. 175), który doprowadza go do narkomanii, a potem do samobójczej śmierci. Zauważa również, że twórczość jego wymyka się klasyfikacjom, schematom, a także definicjom gatunkowym. Mimo to doktorantka

znakomicie radzi sobie z przedstawieniem złożoności twórczości i natury samego Popławskiego. Fascynacja nim sprawia, że Autorce rozprawy zdarza się powracać do tych samych wątków. Między innymi przekazuje w podobnej formie informacje o religijnym synkretyzmie Popławskiego (s. 147, s. 150 i 176, 178) oraz o dobrej znajomości języka francuskiego i dwujęzyczności rzutującej na tożsamość kulturową tego twórcy.

W kolejnym rozdziale – „Rosyjskość” w obliczu kultury zachodniej. *Studium przypadku Wasilija Janowskiego* Mgr Biniewska zdecydowała się uwypuklić kwestię wpływu na tożsamość kulturową wartościowania kultury rodzimej i kraju emigracji. Janowski ukazany jest przez Doktorantkę jako wnikliwy i krytyczny obserwator otaczającego go świata, a głos *Pól Elizejskich. Księgi pamięci* Pani Magiser uznaje za taki, którego nie sposób pominąć w żadnej dyskusji na temat pierwszej fali rosyjskiej emigracji. Autorka rozprawy w ślad za Jadwigą Sałajczykową i Nikołajem Mielnikowem słusznie nazywa ten utwór „galerią portretów emigrantów rosyjskich” (s. 186) i zbiorem jego refleksji na tematy filozoficzne i religijne. Sam Janowski ukazany jest przez Mgr Biniewską jako pisarz znakomicie wychwytyjący różnice kulturowe między Rosjanami i ludźmi Zachodu, umiejący skonstruować życie w Związku Radzieckim z życiem na emigracji, zarówno na poziomie systemu państwowego, jak i kulturowego. Ten człowiek gruntownie wykształcony (medycyna na Sorbonie), w przeciwieństwie do Popławskiego znający wartość pracy, nie wzdryga się przed mówieniem głośno o codziennych problemach emigrantów – tych bytowych i duchowych, docenia jednak wagę wolności na Zachodzie zarówno na płaszczyźnie duchowej, jak i egzystencjalnej. Autorka rozprawy, podobnie jak to miało miejsce w przypadku jej poprzednich analiz, „wyławia” z potoku informacji te najważniejsze, układając je w przekonujący portret tożsamościowy Janowskiego.

Bohaterka kolejnego rozdziału zatytułowanego *Kobieta emigrantka. Studium przypadku Niny Berberowej*, to postać dobrze znana Mgr Biniewskiej, która opublikowała na jej temat książkę *Od dokumentu do fikcji literackiej. Autobiografia i biografia zbeletryzowana w twórczości Niny Berberowej* (Kraków 2015). Doktorantka zajmowała się także problemami emancypacji i kobiecości w kulturze rosyjskiej, ze szczególnym uwzględnieniem właśnie Berberowej. Tym razem postać tej autorki interesuje Mgr Biniewską jako przykład metamorfoz tożsamościowych kobiety rosyjskiej na emigracji. Postrzega ona pisarkę jako osobę o cechach kosmopolitycznych, deklaratywnie nieprzywiązaną do żadnej kultury, osobowość kreującą swój wizerunek, przesadnie podkreślającą brak związku z korzeniami rodzinnymi. Doktorantka podchodzi do tych wypowiedzi Berberowej z dużą ostrożnością,

choć chwilami zdarza jej się za bardzo zaufać tej autorce. Tak jest na przykład w przypadku demonstrowanej przez Berberową niechęci do domu rodzinnego. Pani Biniewska przyjmuje, że w przypadku pisarki, której tożsamość wiąże się z kobiecą niezależnością, świadomymi wyborami, nie ma miejsca „na rodzinne sentymenty” (s.229). A czymże, jeśli nie przejawem przywiązania i miłości do rodziny jest opisane w *Kursywie* ostatnie symboliczne „spotkanie” pisarki z jej starym ojcem, oglądanym na ekranie radzieckiego filmu, za którego seans zapłaciła zapisaniem się do organizacji komunistycznej? Ten drobny szczegół, który można zapewne interpretować rozmaicie, nie zmienia faktu, że Doktorantka klarownie i przekonująco określa cechy kobiecej tożsamości Berberowej.

Rozdział ostatni *Walka w obronie człowieczeństwa w obliczu totalitaryzmu. Studium przypadku Borysa Vildé* poświęciła Doktorantka postaci odważnej i zarazem tragicznej, którą nazywa „rosyjskim patriotą i patriotą prawdy o człowieku” (s. 237). Borys Vildé zawodowo był badaczem – antropologiem, choć pierwsze swoje studia odbył jeszcze przed przyjazdem do Francji na kierunku fizyczno-matematycznym. Osią analizy w rozprawie stają się jego *Dzienniki i listy z więzienia (1941-1942)*. Utwór ten powstał w czasie, gdy aresztowany za działalność we francuskim ruchu oporu Vildé czekał na wyrok. Mgr Biniewska zagłębia się w tematykę *Dzienników*, odtwarzając, w oparciu o zawarte w nich rozważania na temat fundamentalnych wartości życia człowieka, takich jak: mądrość, rozum, nieśmiertelność, życie, śmierć, prawda, miłość, twórczość, najważniejsze rysy tożsamościowe tego autora. Vildé w ujęciu Doktorantki to z jednej strony człowiek wciąż poszukujący własnej tożsamości, podobnie jak opisywani wcześniej pisarze, porównujący Wschód, z którego przyszedł i Zachód, gdzie żył, z drugiej – twórca dobrze asymilujący się w kulturze francuskiej. Mgr Biniewska słusznie widzi w nim człowieka umiającego dać sprawiedliwy osąd obu kulturom, umiającego w oparciu o każdą z nich budować swoją tożsamość.

W *Zakończeniu* Mgr Biniewska podsumowuje wyniki przeprowadzonych badań, wylicza pochodzących z kultury rosyjskiej i francuskiej pisarzy oraz pozycje literatury, które miały szczególny wpływ na formowanie osobowości młodych emigrantów. Podkreślając, że „mariaż kulturowy francusko-rosyjski” wpłynął nie tylko na twórczość pisarską badanych autorów, ale przede wszystkim odegrał wielką rolę w kształtowaniu tożsamości kulturowej ich pokolenia. Na szczególną uwagę w tej części pracy zasługuje zestawienie różnic tożsamości kulturowej starego i młodszego pokolenia rosyjskiej emigracji pierwszej fali (s. 257), czytelnie i spójnie pokazujące skrajność postaw pokoleń „ojców” i „dzieci”, dające obraz przyczyn ich konfliktów i niezrozumienia między obydwoma grupami.

Pracę wieńczy bardzo obszerna *Bibliografia*.

Na koniec mam dwie drobne uwagi – jedna dotyczy treści, druga – strony formalnej rozprawy. Pierwsza ma charakter bardziej życzeniowy niż krytyczny. Przy całym bogactwie źródeł teoretycznych wykorzystanych w pracy zabrakło mi szerszych rozważań o tym, czy było coś, czym naprawdę kusila młodych Rosjan francuska rzeczywistość. Nie mam na myśli tutaj tylko ugrupowań intelektualno-artystycznych, takich jak wymieniani w pracy futuryści, dadaści ani dosłownych (czyt. niemoralnych) pokus, o jakich pisze Janowski. W „ogólnie pojętej przestrzeni” (s. 17), w jakiej znajdowali się emigranci, mniej więcej połowa przedstawianego w rozprawie okresu (lata 1920-1929) to przecież czas słynnych „Szalonych lat” (Années folles) we Francji, najbardziej szalonych właśnie w Paryżu. To okres szczytu sławy słynnej Joséphine Baker i Florence Mills, kabaretów, restauracji artystycznych na Montparnassie. Dzielnica ta i jej kawiarnie artystyczne są wielokrotnie wymieniane przez Autorkę, ale tylko z nazwy, a przecież wiele z nich miało swój unikalny charakter i oferowało określony typ atmosfery twórczej, którą może warto byłoby przedstawić. To pozwoliłoby głębiej zrozumieć nastroje pisarzy oraz ich inspiracje. O „Szalonych Latach” jest skrótowo mowa w rozdziale o Gajto Gazdanowie jako o twórcy niezadowolającym się powierzchowną rozrywką, jaką okres ten przyniósł Paryżowi. Jest ich krótka charakterystyka w przypisie, ale warto byłoby ją rozwinąć. Warszawski, żyjący w czasie charlestona, tańców, musicali, rozkwitu operetki, radia przyczyniającego się do rozwoju kultury masowej, uznał kinematograf, radio, telewizję, ale także i jazz za „zmechanizowane rozrywki” (механизированные развлечения, s.220). To daje wiele do myślenia. A jak inni autorzy? Mgr Biniewska wprowadza do pracy element ilustracyjny, dający przedsmak tego, co dzieje się w Paryżu obok literatury, ale nie daje do tego szerszego komentarza.

Uwaga druga dotyczy drobnych braków redakcyjnych (głównie interpunkcyjnych). W niektórych miejscach brak przecinków przed „jeśli” i „jeżeli”. Euroazjaci pisani są w środku zdania wielką literą (s. 77), Ojcowie Kościoła zaś małą (s. 150). Raz mamy pisownię Leontiew (s. 77), w innym miejscu Leontjew (s. 26). Rzuca się też w oczy często powielana tautologia „niemniej jednak” (m. in. s. 97, s. 108, s. 143, s. 153, s. 162)). Jest ona potocznie w szerokim użyciu, ale w języku naukowym warto jej unikać, ograniczając się do samego „niemniej” lub do „jednak”. Braki te to oczywiście uchybienia, które nie rzutują na poziom merytoryczny prezentowanej rozprawy. Powinny jednak zniknąć w trakcie dobrej korekty redakcyjnej przed ewentualną publikacją.

Resumując, należy podkreślić, że sporządzony przez Mgr Biniewską poczet typów artystycznych i charakterologicznych młodych pisarzy emigracyjnych pierwszej fali, zebrany pod kątem wyeksponowania najważniejszych odmian i przejawów ich tożsamości kulturowej, jest trafnie dobrany pod względem naukowym. Wielką zasługą Doktorantki jest to, że zna doskonale każdego z bohaterów z osobna i jednocześnie po mistrzowsku orientuje się w ich wzajemnych zależnościach. Ma ona również gruntowną wiedzę na temat recepcji analizowanych postaci przez współczesnych im twórców, filozofów i krytyków.

Uważam, że opracowanie Mgr Julity Biniewskiej z uwagi na jego przekrojowy i syntetyczny charakter będzie się liczyło w polskiej i światowej emigrantologii. Po niezbędnych korektach redakcyjnych praca ta powinna ukazać się drukiem, gdyż jest erudycyjnym, kompetentnym dziełem, mówiącym o mało znanym aspekcie kultury rosyjskiej emigracji. **Stwierdzam, że oceniana rozprawa spełnia wszystkie wymagania stawiane pracom doktorskim, wnoszę o jej wyróżnienie i dopuszczenie p. mgr Julity Biniewskiej do dalszego etapu przewodu doktorskiego.**

Musewa Gremmali